

*Діковська І. А.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

СПІВПРАЦЯ – ОBOB'ЯЗОК СТОРІН МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ДОГОВОРУ

Анотація. У статті аналізуються норми міжнародних уніфікованих документів, що регулюють обов'язок співпраці сторін міжнародного приватного договору.

Ключові слова: співпраця, проект спільних підходів, принципи європейського договірного права, принципи УНІДРУА.

Постановка проблеми. Виконання договорів часто залежить від того, наскільки сумлінно сторони співпрацюють між собою. Співпраця сторін договірного правовідношення може виявлятися у наданні певної інформації, матеріалів одна одній, звернення до державних органів, дотримання обов'язків, від яких, в свою чергу, залежить виконання договірних обов'язків контрагентом тощо. Зобов'язання сторін співпрацювати врегульоване міжнародними уніфікованими актами. Необхідність його дотримання впливає із окремих положень чинного законодавства України.

Метою даної статті є дослідження положень Проекту спільних підходів (Draft Common Frame of Reference (далі – DCFR), Принципів Європейського договірного права (Principles of European Contract Law (далі – PECL), Принципів міжнародних комерційних договорів УНІДРУА (далі – Принципи УНІДРУА), які регулюють зобов'язання сторін договору співпрацювати.

Актуальність теми дослідження. У юридичній доктрині окремі прояви зобов'язання співпрацювати досліджувалися авторами, які присвячували увагу виконанню договірних зобов'язань (Беяневич О.А., Боднар Т.В., Васильєвою В.А. та ін.), а також вченими, які вивчали принцип добросовісності та чесного ведення справ (оскільки він покладає на сторони серед іншого обов'язок співпрацювати) (Рейтером Б. (Reiter B.), Клімасом Е. (Klimas E.) та ін). Водночас зобов'язання співпраці сторін договору є настільки багатоаспектним і важливим, що потребує нових досліджень.

Методами дослідження під час написання цієї статті стали: аналіз та синтез правових явищ та порівняльно-правовий.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зобов'язання сторін співпрацювати прямо передбачене ст. III. -1:104 DCFR, ст. 1:202 PECL, ст. 5.1.3 Принципів УНІДРУА. Однак, формулювання, використані у цих документах для його встановлення, дещо відрізняються. Так, ст. 1:202 PECL вимагає від кожної із сторін «співпрацювати з іншою з метою повного виконання договору». Натомість ст. III. -1:104 DCFR покладає на сторони «зобов'язання співпрацювати одна з одною тоді і тією мірою, які можуть розумно очікуватися для виконання зобов'язань боржником». Близьким до цього

є формулювання ст. 5.1.3. Принципів УНІДРУА, відповідно до якої: «Кожна сторона повинна здійснювати співробітництво з іншою стороною, якщо таке співробітництво можна розумно очікувати у зв'язку із виконанням зобов'язань цієї сторони».

Таким чином, порівняно із PECL, DCFR та Принципи УНІДРУА обмежують дане зобов'язання «співпрацею, яка може розумно очікуватися для виконання зобов'язань іншою стороною».

Коментар до DCFR підкреслює, що співпраця є «зобов'язанням» сторін, а не «обов'язком», що створює можливість застосовувати способи захисту, передбачені на випадок порушення зобов'язання, у разі недотримання сторонами (стороною) зобов'язання співпрацювати, включаючи можливість вимагати виконання в натурі та зупинення виконання зобов'язання [1; 713, 714].

Слід відмітити те, що зобов'язання співпраці відіграє особливу роль у виконанні зустрічних зобов'язань, в яких виконання обов'язку однією стороною обумовлює виконання обов'язку іншою. Загально визнаним є те, що невиконання стороною своїх обов'язків надає право іншій стороні зупинити виконання зустрічного зобов'язання (ст. III. - 3:401 DCFR, ст.ст. 9:201, 8:105 PECL, ст. 71 (1) Віденської конвенції ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (надалі – (КМКП), ст. 538 ЦК України).

Співпраця включає зобов'язання дати можливість боржникові виконати його обов'язки і, таким чином, отримати будь-які результати від виконання.

Коментар до DCFR пояснює цю думку наступною ілюстрацією: «С. у Гамбурзі погоджується продати товари В. у Лондон за ціною FOB Гамбург. В. не призначає судно для перевезення товарів. Це невиконання зобов'язань з боку В. порушує зобов'язання співпрацювати, оскільки створює перешкоди для виконання зобов'язань С. із транспортування товарів, і, в результаті, не дає можливості С. отримати плату за договором. С. може розірвати договір і отримати відшкодування збитків» [1; 713].

Співпраця виявляється також у зобов'язаннях повідомити іншу сторону, яка не знає, що виконання договору несе у собі ризик заподіяти шкоду особам чи майну, зобов'язаннях отримувати ліцензії чи дозволи, необхідні для виконання договору [1, с. 713].

Окремим різновидом співпраці є зобов'язання сторони повідомити іншу сторону про перешкоди, які виникають у виконанні зобов'язання. DCFR, PECL, Принципи УНІДРУА, КМКП вказують на те, що таке повідомлення має бути здійснене у розумний строк після того, як сторона дізналася або повинна була дізнатися про відповідні обставини. При цьому інша сторона має право вимагати відшкодування будь-яких збитків,

які виникли у зв'язку із неотриманням такого повідомлення (ст. III. 3:104 (5) DCFR, ст. 8:108 (3) PECL, ст. 7.1.7 (3) Принципів УНІДРУА, ст. 79 (4) КМКП).

Крім того, зобов'язання співпраці вимагає від сторони, договірні права якої порушені, вжиття заходів щодо зменшення шкоди.

Так, наприклад, відповідно до ст. III. – 3:705 DCFR, ст. 9:505 PECL, ст. 7.4.8. Принципів УНІДРУА сторона, яка порушила зобов'язання, не відповідає за втрати, понесені потерпілою стороною, тією мірою, якою остання могла розумними заходами зменшити такі втрати. Однак потерпіла сторона має право вимагати відшкодування будь-яких розумних витрат, понесених під час спроби зменшити такі втрати.

Таким чином, характеристикою заходів, які повинна вжити інша сторона для зменшення шкоди є їх «розумність».

Для ілюстрації «розумних заходів», які вживаються для зменшення шкоди, коментар до DCFR наводить наступний приклад: «О. наймає будівельника В. виконати ремонтні роботи даху будинку, оскільки він протікає, що призводить до заподіяння шкоди. Сторони домовилися, що В. повинен виконати роботи у найближчі 24 години. В. не прийшов у цей строк, однак запевнив О., що він виконає роботу наступного дня. Для О. розумно буде почекати сплину наступного дня, перш ніж запросити іншого будівельника. О. може вимагати відшкодування збитків, заподіяних простроченням. Однак для О. нерозумно буде чекати більше, ніж один день. Якщо він вчинить так, то не зможе відшкодувати збитки, що є виразом додаткових втрат» [1, 953].

«Розумні заходи» можуть полягати як у вжитті певних дій, так і в утриманні від дій, що є необґрунтованими за даних обставин. Даний принцип застосовується й у випадках, коли порушення є очікуваним, наприклад, якщо боржник оголосив, що зобов'язання не буде виконано у належний час. Кредитор не повинен здійснювати подальші витрати і повинен вживати заходів, щоб зменшити збитки. Іноді сторона, вживаючи розумних заходів для зменшення збитків, насправді їх збільшує. У такому випадку відшкодуванню підлягають усі витрати [1, с. 954].

Необхідність вживати заходів щодо зменшення збитків лежить також в основі ст. III. -3:302 (5) DCFR, яка обмежує кредитора у стягненні збитків або обумовленого платежу за невиконання, тією мірою, якою кредитор збільшив збитки або суму платежу нерозумно наполягаючи на виконанні в натурі у мовах, коли кредитор міг укласти розумні замінуючі правочини без значних зусиль або витрат.

Характеризуючи «розумні заходи», спрямовані на зменшення шкоди, коментар до Принципів УНІДРУА поділяє їх на дві групи: 1) ті, що спрямовані на зменшення існуючої шкоди (наприклад, укладення замінуючих правочинів); 2) ті, що запобігають збільшенню початкової шкоди [2, с. 277].

При цьому укладення замінуючих правочинів має відбуватися з урахуванням вимог ст. 7.4.5 Принципів УНІДРУА, тобто, такий правочин має укладатися в розумний строк і розумним способом. Дотримання цих вимог є підставою для отримання різниці між ціною

договору та ціною замінуючого правочину, а також відшкодування «будь-якої наступної шкоди».

Обов'язок сторони, яка посилається на порушення договору, вжити розумних заходів для зменшення шкоди, включаючи упушену вигоду, передбачений також ст. 77 КМКП. Невжиття таких заходів дає право стороні, яка порушила договір, вимагати зменшення відшкодування збитків на суму, на яку вони могли бути зменшені.

До розумних заходів, вжитих потерпілими покупцями, у судовій практиці були віднесені: продаж швидкоплинних продуктів; використання покупцем власних резервних запасів вугілля у разі прострочки поставки з боку продавця; звернення до державного органу за спеціальним дозволом на реекспорт у випадку невідповідності товару і пропозиція перевірити товар у зоні вільної торгівлі до ввезення в країну та ін. [3, с. 368].

Покупець визнавався таким, що не виконав обов'язків із зменшення шкоди, коли: не припинив використовувати товар після того, як віднайшов дефект; не шукав заміни товару на ринках за межами місцевого регіону; не відмовився від договору купівлі-продажу зі своїм субпокупцем і не уклав замінуючого правочину та ін. [3, с. 369].

Розумними заходами, вжитими продавцем для зменшення збитків визнавався: оплата витрат на транспортування, зберігання і обслуговування непоставленого устаткування, перепродаж товару третій особі [3, с. 369].

Необхідність вживати дій щодо запобігання чи зменшення збитків визнана також загальними та спеціальними нормами чинного законодавства України. Так, із ст. 616 (2) ЦК України випливає, що кредитор має обов'язок вживати заходів щодо зменшення збитків. Ст. 989 (1) (4) ЦК України покладає страхувальника обов'язок вживати заходів щодо запобігання збиткам, завданим настанням страхового випадку.

Висновки. Таким чином, DCFR та Принципи УНІДРУА розуміють співпрацю, як таку, що «може розумно очікуватися для виконання зобов'язань іншою стороною». Згідно із DCFR порушення вимог співпраці дає підстави для застосування способів захисту, що використовуються у випадку порушення зобов'язань. Співпраця виявляється у належному виконанні сторонами своїх зобов'язань за договором, вчиненні інших дій, необхідних для виконання договору, які не обов'язково прямо передбачаються договором (отримання дозволів, ліцензій тощо), наданні іншій стороні інформації, необхідної для виконання договору, попередження іншої сторони про ризик заподіяння шкоди виконанням договору, повідомлення іншої сторони про перешкоди у виконанні договору та вжитті заходів щодо зменшення збитків.

Сторона, договірні права якої порушені, зобов'язана сприяти зменшенню збитків. Для зменшення збитків потерпіла сторона має вжити «розумних заходів». Відповідність заходів критерію «розумності» здійснюється у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх обставин справи. Однак, загалом можна зробити висновок, що такі заходи можуть полягати в укладенні замінуючих правочинів, вжитті заходів запобігання зіпсуття товару, припинення використання певного об'єк-

ту після того, як у ньому були винайдені дефекти та ін. За певних умов розумними можуть визнаватися заходи, що мали на меті зменшення шкоди, але фактично призвели до її збільшення.

Зобов'язання сторін міжнародного приватного договору співпрацювати потребує подальших досліджень, які мають зосереджуватися на детальному аналізі кожного із його проявів.

Література:

1. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Based in part on a revised version of the Principles of European Contract Law. – 4795 p.
2. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. 2010. – 454 p.
3. UNCITRAL Digest Case Law on the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods. 2012 Edition. – 695 p.

Диковская И. А. Сотрудничество – обязанность сторон международного частного договора

Аннотация. В статье анализируются нормы международных унифицированных документов, регулирующие обязанность сотрудничества сторон международного частного договора.

Ключевые слова: сотрудничество, проект общих подходов, принципы европейского договорного права, принципы УНИДРУА.

Dikovska I. Cooperation – an obligation of international private contract parties

Summary. This article analyzes the rules of international uniform documents regulating the obligation of cooperation of international private contract parties.

Key words: cooperation, draft Common Frame of Reference, principles of European Contract Law, UNIDROIT Principles.